

самостійного пошуку, формуються психічні структури, навички творчого мислення, необхідні для успішної адаптації, ефективної діяльності.

Наразі найкращим засобом розвитку мисленнєвої діяльності на всіх етапах онтогенезу є евристичні, проблемні, дослідницькі творчі задачі, при розв'язуванні яких суб'єкт не лише самостійно використовує вже набуті знання, вміння, навички, але й відшуковує новий для них спосіб реалізації. Саме ці задачі можуть стати ефективним розвивальним та діагностичним інструментарієм визначення якісної оцінки творчої мисленнєвої діяльності.

Очевидно, що одним із найбільш ефективних шляхів розвитку мислення, удосконалення його функцій, підвищення ефективності навчання, ефективного управління освітнім процесом є технологія розвитку творчого мислення, яка має у своїй основі наукові теорії і концепції та враховує всі необхідні умови розвитку мислення і можливі перешкоди.

Література:

1. Глосарій термінів з технології освіти. Париж.: ЮНЕСКО. URL: <http://glossary.uis.unesco.org>
2. Морозов А.В., Чернилевский Д.В. Креативная педагогика и психология: Учебное пособие. М.: Академический Проект, 2004. 560 с.
3. Психологічна енциклопедія [Текст] / [авт.-упоряд. Степанов О. М.]. К. : Академвидав, 2006. 424 с.
4. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. СПб. : Питер, 2001. 720с.: ил. (Серия «Мастера психологии»).

Кобильченко В. В.

доктор психологічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу освіти дітей з порушеннями зору Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Розвиток практичної психології в системі освіти, створення психологічного забезпечення навчально-виховного процесу пов'язані із загальними потребами сучасного суспільства, необхідністю гуманізації й психологізації змісту освіти. Увага до особистості дитини, її індивідуальності вимагає розробки професійних засобів психологічної реабілітації.

Слід зазначити, що у сучасних умовах спостерігається збільшення кількості дітей, що мають різні зорові порушення. Це, зокрема, пояснюється й тим, що в результаті початку занять у школі різко зростає навантаження на зір дитини. Робота на уроках, необхідність виконання домашніх завдань часто приводить до втоми очей, а згодом, й до виникнення певних відхилень у діяльності зорового аналізатора. Випадіння або порушення зорових функцій при глибоких порушеннях зору призводить до неможливості або утруднень зорового відображення світу.

Порушення зору – складна біопсихосоціальна проблема, детермінована зміною умов життєдіяльності дитини й зміною функціонування всіх рівнів її психічної організації: психофізіологічних реакцій, емоційних станів, особливостей особистості, системи взаємодій і т.ін. В умовах зорового дефекту підсилюється психоемоційна напруга, загострюється сприйняття дитиною важких життєвих ситуацій, ускладнюється вибір адекватних засобів їхнього подолання; виникають стан інтрапсихічного конфлікту, соціальна дезадаптація, поведінкові порушення тощо. При цьому, зазначені аспекти корелюють зі ступенем виразності зорового дефекту й часом його виникнення.

Окремі дослідники наголошують на тому, що в шкільному віці багато дітей та підлітків мають психологічні, або, навіть, психіатричні проблеми. Чим пізніше відбулося порушення зору, а тим більш, його втрата, тим сильніше пов'язана із цим психологічна травма.

Щоб визначити ефективні шляхи психологічної реабілітації дітей та підлітків з порушеннями зору, необхідно добре знати їхні особливості. Сьогодні працівники психологічної служби, які надають психологічну допомогу таким дітям, відчувають гостру потребу в розумінні їхніх особливостей та освоєнні ефективних методик роботи з ними, вирішуючи цілу низку складних питань: які особливості розвитку в умовах зорової депривації? Які методи та прийоми є доступними та ефективними для роботи з такими школярами? Яким повинен бути зміст роботи з ними? Як допомогти їм відновити позитивне ставлення до себе та до інших людей, до життя в цілому, зміцнити власне «Я», вийти з позиції «нещасної жертви» і стати людиною, яка здатна довіряти собі та іншим людям?

Психологічна реабілітація дітей та підлітків з порушеннями зору має бути спрямована на оптимізацію протікання компенсаторних процесів на рівні свідомості. Вона передбачає використання різноманітних психокорекційних і психотерапевтичних заходів, метою яких є максимальне, по можливості, пом'якшення кризових переживань особистості, формування адекватної самооцінки й позитивного самосприйняття, розширення уявлень про життєву перспективу, формування адекватних соціальних установок особистості.

У сучасних психологічних дослідженнях особлива увага приділяється особистісним детермінантам реабілітації, оскільки одночасно з переживанням гострих негативних реакцій зоровий дефект активізує внутрішній потенціал, мобілізує життєву активність. Взаємодія дитини з порушеним зором з її соціальним середовищем відбувається в конкретних життєвих ситуаціях і є

пусковим механізмом для певних особистісних ресурсів. Отже, особистісні ресурси проявляються у взаємодії дитини й життєвого середовища як безперервному процесі просторово-часового «розгортання» людини, представленого в змісті й спрямованості діяльності в реальних життєвих ситуаціях, що забезпечує відповідність способу життя образу світу, який змінюється у процесі життєдіяльності через трансформацію цінностей і смислів особистості.

Таким чином, особистісні ресурси можуть бути представлені як система потенціалів дитини для усунення протиріч особистості з життєвим середовищем, подолання несприятливих життєвих обставин за допомогою трансформації ціннісно-смыслового виміру особистості, який задає її спрямованість і створює основу для самореалізації. Інакше, – особистісні ресурси виступають як системна, інтегральна характеристика особистості, що дозволяє переборювати важкі життєві ситуації, й актуалізується і проявляється в процесах самодетермінації особистості. Наявність певних ресурсів, потенціалів, можливостей розширює поле діяльності особистості, роблячи більш досяжними значимі цілі в житті. Ресурси суб'єктивно підвищують цінність дитини в очах навколишніх й у її власній думці про себе, роблять її більш психологічно сильною й продуктивною.

Ми пропонуємо розглядати психологічну реабілітацію як окрему технологію, стрижнем якої є відновлення й розвиток потенціалу особистості дітей та підлітків з порушеннями зору, і в остаточному підсумку – ефективне виконання ними своїх основних функцій, досягнення особистісного благополуччя.

Література:

1. Кобильченко В. В. Соціально-психологічні основи розвитку та корекції особистості підлітка в нормі і при патології зору : монографія. К. : Освіта України, 2010. 552 с.
2. Кобильченко В. В. Теоретичні основи психолого-педагогічного супроводу молодших школярів з порушеннями зору : монографія. Полтава : ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2017. 367 с.

